

Rechten studeren in het buitenland en de moeilijkheid van het juridisch vertalen

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1993). Rechten studeren in het buitenland en de moeilijkheid van het juridisch vertalen: (Praemonitus praemunitus). *Euridical*, 2(4), 20-27.

Document status and date:

Published: 01/01/1993

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

COLUMN:

Vooraanstaande hoogleraren belichten de Europese samenwerking vanuit hun eigen discipline

RECHTEN STUDEREN IN HET BUITENLAND EN DE MOEILIKHEID VAN HET JURIDISCH VERTALEN

(Praemonitus praemunitus).

Gerard-René de Groot¹

1. Inleidende opmerkingen.

In toenemende mate gaan studenten een gedeelte van hun studietijd aan buitenlandse universiteiten doorbrengen. Daardoor herstelt zich langzamerhand een manier van studeren, die tot het begin van de negentiende eeuw gebruikelijk was. Een in het oog lopend verschil is evenwel, dat vroeger studenten aan alle universiteiten in Europa voornamelijk met literatuur en colleges in het Latijn werden geconfronteerd, terwijl nu de taal van de te bestuderen literatuur en van de colleges in de regel van land tot land verschilt. Dit feit levert nog geen gigantische moeilijkheden op, als de discipline die men in verschillende landen wil studeren een internationale terminologie hanteert. Grote moeilijkheden treden echter daar op, waar een bepaald vakgebied geen internationaal geünificeerde of zelfs geharmoniseerde terminologie kent. Vooral op het gebied van de rechtswetenschap ontbreekt in beginsel een dergelijke uniforme terminologie, zodat studenten die in het buitenland rechten gaan studeren met grote moeilijkheden worden geconfronteerd.

De desbetreffende moeilijkheden zijn echter geen reden om te gaan twijfelen over de zin van een studieverblijf in het buitenland. In tegendeel: ook de grensoverschrijdende juridische praktijk wordt met de bedoelde vertaalproblemen geconfronteerd. Indien men later een internationaal georiënteerd juridisch beroep wil uitoefenen, is het daarom zinvol om al gedurende de studie met juridische vertaalproblemen in aanraking te komen. Bovendien zitten aan de problematiek van het vertalen van juridische informatie ook tal van wetenschappelijk interessante aspecten.² Ook derhalve is het op zijn plaats om al tijdens de studie bij deze problemen stil te staan.

In dit opstel zal een korte inleiding in de problemen van het vertalen van juridische informatie worden gegeven. Allereerst zal worden stilgestaan bij de problemen bij het vertalen van juridische terminologie in het algemeen. Daarna zullen opmerkingen worden gemaakt over de kwaliteit van voor de hand liggende hulpmiddelen: de meertalige juridische woordenboeken.

2. Het vertalen³ van juridische informatie.

De vaktaal van juristen is systeemgebonden. Rechtssystemen verschillen van staat tot staat. Elke staat kent daarom zijn eigen zelfstandige juridische terminologie. Er zijn zelfs staten, waarbinnen meerdere rechtssystemen naast elkaar gelden⁴, die alle een in beginsel onafhankelijke juridische terminologie bezitten. Een internationale juridische vaktaal ontbreekt

nagenoeg geheel. Zij bestaat slechts voorzover bepaalde rechtsgebieden "geïnternationaliseerd" zijn, zoals met name op het gebied van het volkenrecht en het Europees recht het geval is. Op deze gebieden ontwikkelt zich langzamerhand tezamen met een nieuw (internationaal) rechtssysteem ook een internationale (meertalige) terminologie⁵. Voor rechtsgebieden als staatsrecht, administratief recht, strafrecht of burgerlijk recht ontbreekt een

dergelijke internationale terminologie echter nagenoeg geheel.

Hoe sterk de systeemgebondenheid van juridische terminologie is, zien we aan de terminologische verschillen tussen het oude Nederlandse Burgerlijk Wetboek uit 1838 en het Nieuw Burgerlijk Wetboek, dat op 1 januari 1992 in werking is getreden. Door de in werking treding van dat nieuwe wetboek is er op terminologisch gebied nog al wat veranderd⁸. Het intussen beruchtste voorbeeld van die terminologische verschuivingen is de herijking van de begrippen "zaak" en "goed". Naar oud recht waren goederen stoffelijke voorwerpen en zaken de opstelsom van goederen en rechten (vergelijk art. 555 Burgerlijk Wetboek 1838). Naar Nieuw Burgerlijk Wetboek zijn zaken de stoffelijke voorwerpen en goederen de opstelsom van zaken en rechten (vergelijk art. 3:1 Nieuw Burgerlijk Wetboek).

Hoe moet juridische terminologie nu worden vertaald? Van belang is in de allereerste plaats om vast te stellen, dat van rechtstaal naar rechtstaal moet worden vertaald. Niet mag vanuit de brontaal⁹ in de "omgangsterminologie" van de doeltaal¹⁰ worden vertaald. Dit betekent, dat de betekenis van de te vertalen termen steeds in het brontaalrechtssysteem⁹ worden onderzocht, waarna in het doeltaalrechtssysteem¹⁰ een begrip met dezelfde inhoud moet worden gezocht. De kern van het vertalen van juridische terminologie is daarom rechtsvergelijking.

Door rechtsvergelijking moet de vertaler van juridische terminologie voor een begrip uit het brontaalrechtssysteem een equivalent in het doeltaalrechtssysteem vinden. Dit is echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Wanneer mag men namelijk de conclusie trekken, dat begrippen uit het brontaalrechtssysteem overeenkomen met bepaalde begrippen uit het doeltaalrechtssysteem? Wegens de systeemgebondenheid van juridische begrippen is een volledige equivalentie logisch slechts moge-

lijk, indien de brontaal en de doeltaal op hetzelfde rechtssysteem betrekking hebben. Dit is uitsluitend het geval, indien binnen een twee- of meertalig rechtssysteem moet worden vertaald (zoals bijvoorbeeld in België, Canada, Finland of Zwitserland). Zodra de brontaal en de doeltaal op verschillende rechtssystemen betrekking hebben is volledige equivalentie logisch onmogelijk. Toch plegen bepaalde op verschillende rechtssystemen betrekking hebbende termen in de praktijk toch vrij algemeen als equivalenten te worden beschouwd. U zou immers vreemd opkijken, indien ik nu zou betogen dat het Nederlandse begrip huwelijk niet equivalent is met het Belgische begrip "huwelijk" of het Spaanse "matrimonio", omdat er ondermeer kleine verschillen bestaan met betrekking tot de vereisten voor het aangaan van een geldig huwelijk, de huwelijksgoederenregimes en de echtscheidingsvoorwaarden. In wezen zijn de genoemde begrippen equivalent, zodat ze als elkaars vertaling acceptabel zijn. "C'est une question d'ordre pragmatique" schreef daarover de Amsterdamse comparatist Isaac Kisch¹¹. Dit antwoord is echter niet erg bevredigend. Welk doel moet immers in het oog worden gehouden bij een dergelijke pragmatische beslissing?

Van essentieel belang is m.i. context en doel van de vertaling. Het is mogelijk, dat bepaalde woorden in een zekere context acceptabele equivalenten zijn, maar in een andere context niet. Het is ook van belang, of een vertaling moet worden gemaakt om personen, die een bepaalde taal niet beheersen de mogelijkheid te bieden om een oppervlakkige indruk van de inhoud van een tekst te geven, of dat de vertaling naast de brontekst de status van authentieke tekst zal krijgen. In het laatste geval is het belangrijk, dat de termen in de doelttekst geen engere of ruimere betekenis dan die van de brontekst hebben. In dit perspectief kunnen we reeds vaststellen, dat de conclusie, dat begrippen acceptabele equivalenten zijn een zeer betrekkelijke is.

Als we geen acceptabele equivalenten in het doeltaalrechtssysteem kunnen ontdekken, moeten we naar subsidiaire oplossingen zoeken. In grote lijnen kunnen drie subsidiaire oplossingen worden onderscheiden:

a) men vertaalt niet en benut in de doeltaal het oorspronkelijke begrip uit de brontaal. Eventueel licht men het begrip tussen haakjes of in een voetnoot toe door een "letterlijke vertaling" of door een opmerking als "vergeleikbaar met";

b) men omschrijft het begrip uit de brontaal in de doeltaal;

c) men ontwikkelt een neologisme, d.w.z. men introduceert in het doeltaalrechtssysteem een nieuw woord, eventueel weer gecombineerd met een toelichting in een voetnoot.

Over deze subsidiaire oplossingen wil ik de volgende opmerkingen maken.

Ik heb geen grote sympathie voor de beslissing een woord onvertaald te laten. Het vooropstaande doel van een vertaling is de brontekst toegankelijker te maken voor personen die de taal van de brontekst niet beheersen. Dit doel wordt veronachtzaamd, indien men begrippen onvertaald laat. Indien men in de doelttekst vele onvertaalde begrippen uit de brontekst benut, dreigt bovendien het gevaar, dat de vertaling wordt tot een verzameling vreemdtalige termen, die aan elkaar worden gelijmd door voorzetsels, bijwoorden en werkwoorden uit de doeltaal. Indien de lezer weinig of geen affiniteit heeft met de woordstructuur van de brontaal, wordt hij geconfronteerd met een voor hem onbegrijpelijke combinatie van letters, die moeilijk kan worden uitgesproken of onthouden. Uit het voorgaande kunnen we concluderen, dat het gebruik van een onvertaalde term uit de brontaal in de doeltaal vooral moet worden vermeden, indien er weinig of geen etymologische verwantschap tussen beide talen bestaat.

De tweede subsidiaire oplossing is de omschrijving. Indien een omschrijving in de doeltaal een nagenoeg perfecte definitie van een begrip uit de brontaal is, komt een dergelijke beschrijving in de buurt van een uit meerdere woorden bestaand equivalent. De zo omschreven juridische entiteit bestaat als dusdanig echter niet in het doeltaalrechtssysteem, maar is door de combinatie van zijn elementen voor een in dat rechtssysteem getraind jurist begrijpelijk. Voorzover de omschrijving gebrekkig is, vertoont deze subsidiaire oplossing karaktertrekjes van een neologisme. De wenselijkheid en het nut van de omschrijving als subsidiaire oplossing hangt af van de lengte en complexiteit van de beschrijving.

De derde subsidiaire oplossing is het neologisme: men benut in de doeltaal een woord, dat niet (of niet meer) wordt gebruikt in het aan de doeltaal gerelateerde rechtssysteem. Een voorbeeld vormt de vertaling van een begrip als "onrechtmatige daad" in het Engels. Een acceptabel equivalent vindt men niet in het rechtssysteem van Engeland en Wales. Derhalve wordt soms de vertaling "delict" voorgesteld. Een dergelijke vertaling voorkomt dat de vermelde continentaal-Europese begrippen met het common law-begrip "tort" worden verward. Een nadeel van een dergelijk neologisme is, dat het begrip "delict" Engelse juristen vreemd in de oren klinkt¹².

Naar welke maatstaven moet men nu een neologisme uitkiezen. Uiteraard moet men zeker weten, dat de beoogde term in het doeltaalrechtssysteem onbenut is. Elke ook maar in enige uithoek van dat rechtssysteem benutte term valt af. Zo keur ik bijvoorbeeld af om het begrip "common law" in het Frans als "droit commun" of in het Nederlands als "gemeen recht" te vertalen. Deze termen worden reeds in een sterk afwijkende betekenis gehanteerd. Bij voorkeur dient het neologisme zo te worden gekozen, dat een jurist uit het doeltaalrechtssysteem zich daarbij wat kan voorstellen. Daartoe zijn termen die in het

doeltaalrechtssysteem vroeger een equivalente betekenis hadden, bijzonder geschikt. Bruikbaar zijn ook Romeinsrechtelijke begrippen, voorzover men mag aannemen, dat juristen uit het doeltaalrechtssysteem (nog) enige kennis van het Romeinse recht hebben. Dikwijls komen ook begrippen in aanmerking, die weliswaar niet in het doeltaalrechtssysteem als juridische begrippen fungeren maar wel in een ander rechtssysteem, dat dezelfde taal als rechtstaal benut. Dit laatste verdient nadere toelichting.

In het tot nog toe betoogde werd uitdrukkelijk gesteld, dat vanuit de rechtstaal van een bepaald rechtssysteem in de rechtstaal van een bepaald ander rechtssysteem moet worden vertaald. Indien de doeltaal in meerdere rechtssystemen als rechtstaal fungeert zal moeten worden beslist naar de rechtsterminologie van welk land zal worden vertaald. Men mag niet zonder meer de ene keer in de terminologie van systeem A en de andere keer in de rechtsterminologie van systeem B vertalen. Indien men er echter voor gekozen heeft principieel in de terminologie van systeem A te vertalen, mag men bij gebreke aan acceptabele equivalenten in dat rechtssysteem acceptabele equivalenten uit een ander rechtssysteem, dat dezelfde taal als rechtstaal gebruikt, als neologismen hanteren. Het verdient dan echter aanbeveling zulke neologismen als dusdanig te kenmerken, bijvoorbeeld door een uitdrukkelijke verwijzing naar het rechtssysteem, waaraan men het desbetreffende neologisme heeft ontleend.

In het oog moet worden gehouden, dat vertaalsuggesties in beginsel slechts gelden tussen de desbetreffende rechtstelsels. Als de uitgangstaal en de doeltaal ook in andere rechtssystemen als rechtstaal worden gebruikt, kunnen tussen die andere rechtssystemen andere vertaalsuggesties noodzakelijk blijken. Zo heeft de term "arrondissementsrechtbank" een volstrekt verschillende betekenis al naar gelang we naar de Nederlandse rechtstaal of naar de Belgische rechtstaal kijken¹³. De

vertaling van die term in een andere taal zal er dus verschillend moeten uitzien al naar gelang het Belgische of het Nederlandse begrip wordt bedoeld.

Doordat (acceptabele) equivalentie dikwijls slechts een partiële is, zijn vertaalsuggesties heel vaak niet omkeerbaar. Het kan zijn, dat een bepaalde term uit het brontaalrechtssysteem zonder al te groot risico steeds met een bepaalde term uit het doeltaalrechtssysteem kan worden vertaald. Omgekeerd hoeft dit echter niet te betekenen, dat de desbetreffende term uit het doeltaalrechtssysteem steeds met de uitgangsterm kan worden vertaald. Hieruit volgt, dat een per computer gerealiseerde alfabetische lijst van alle vertaalsuggesties met daarachter als vertaling de desbetreffende uitgangstermen nagenoeg zinloos zou zijn. In gevallen van partiële equivalentie zal het omkeren van de vertaalsuggestie tot zeer misleidende voorstellen leiden. Nog grotere fouten zullen ontstaan, indien termen uit het uitgangrechtssysteem bij gebreke van een acceptabele equivalent in het doeltaalrechtssysteem zijn omschreven of in de doeltaal een neologisme werd geïntroduceerd. Omkering van de vertaalsuggesties per computer zouden in de nieuwe alfabetische lijst termen laten verschijnen die in dat rechtssysteem niet bestaan. Diverse unieke rechtsbegrippen uit dat rechtssysteem zouden in de nieuwe alfabetische lijst niet als uitgangstermen verschijnen, daar zij immers niet als vertaalsuggesties konden verschijnen.

Het voorgaande kunnen we als volgt in enkele stellingen samenvatten:

- a) De juridische terminologie is systeemgebonden;
- b) Een volledige equivalentie tussen juridische begrippen uit twee talen is slechts denkbaar als beide rechtstalen op hetzelfde rechtssysteem betrekking hebben;
- c) Een (acceptabele) equivalentie geldt slechts

tussen twee rechtssystemen en niet tussen twee talen;

d) Een begrip uit het brontaalrechtssysteem kan -al naar gelang de context- uiteenlopende (acceptabele) equivalenten in het doeltaalrechtssysteem hebben;

e) Indien een (acceptabele) equivalent ontbreekt, zal een keuze moeten worden gemaakt tussen onvertaald laten, omschrijving, neologisme of een combinatie van deze mogelijkheden;

f) Ingeval van verandering van het doeltaalrechtssysteem of het brontaalrechtssysteem dienen vertaalsuggesties te worden aangepast.

3. *Desiderata voor meertalige juridische woordenboeken*

Het ligt voor de hand om tijdens het lezen van de vorige paragraaf te verzuchten, dat het dus verstandig is geld in een goed juridisch woordenboek te investeren. In beginsel is dat zeker waar, maar het probleem is, dat zulke woordenboeken uitermate schaars zijn. Sommige juridische woordenboeken, die in boekwinkels in de rekken staan, zijn zelfs zo slecht, dat het kopen ervan "zonde" van het geld zou zijn.

Laten we eens proberen om in het perspectief van het voorgaande enkele desiderata te formuleren met betrekking tot meertalige juridische woordenboeken:

1) In een voorwoord dient te worden gewaarschuwd voor de opvatting dat de vertaalsuggesties steeds equivalenten zijn. De gebruikers van een meertalig juridisch woordenboek moeten gevoelig worden gemaakt voor de problematiek van het vertalen van juridische termen.

2) Meertalige juridische woordenboeken moeten zich in principe beperken tot vertaalsuggesties tussen twee rechtssystemen, daar

het vertalen van juridische teksten een rechtsvergelijkend vertalen van rechtssysteem naar rechtssysteem is.

3) Aangegeven moet worden, of er sprake is van nagenoeg volledige equivalentie (acceptabele equivalentie) danwel van partiële equivalentie.

4) Indien in het doeltaalrechtssysteem een equivalente term ontbreekt, dient zulks te worden aangegeven. Het woordenboek moet vervolgens in de doeltaal een omschrijving geven of een neologisme voorstellen.

5) Neologismen dienen als dusdanig te worden gekenmerkt om te voorkomen, dat ze door gebruikers als termen uit het doeltaalrechtssysteem worden beschouwd. Idealiter moet de keuze van een bepaald neologisme worden gemotiveerd.

6) De plaats van de uitgangstermen en de vertaalsuggesties in hun respectievelijke rechtssystemen dient door citaten van contexten of door literatuurverwijzingen te worden toegelicht om de vertaalsuggesties controleerbaar te maken.

7) Vertaalsuggesties dienen in geval van wijzigingen in het brontaalrechtssysteem of het doeltaalrechtssysteem te worden heroverwogen. Met andere woorden: van het woordenboek dienen regelmatig nieuwe drukken te verschijnen.

8) Uitgangstermen en vertaalsuggesties mogen niet klakkeloos worden omgedraaid. Door de uitgangstermen enerzijds en partiële equivalenten, omschrijvingen of neologismen anderzijds om te draaien, zouden volstrekt foutieve vertaalsuggesties ontstaan.

Een juridisch meertalig woordenboek dat een serieuze poging doet om deze desiderata te vervullen is een grote prestatie, die als wetenschappelijk werk moet worden gequalificeerd.

Er zijn -zoals gezegd- echter maar uitermate weinig juridische woordenboeken, die een poging doen om aan deze eisen te voldoen. De meeste juridische woordenboeken blijven steken op het niveau van ongemotiveerde woordenlijsten. Op de boekenplanken van de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Limburg trof ik als gunstige uitzonderingen aan: Francesco de Franchis, *Dizionario giuridico, Inglese-italiano*, Milano 1984 (geeft dikwijls in het Italiaans een omschrijving van Engelse juridische begrippen met vele uitvoerige verwijzingen naar literatuur, ook naar andere meertalige juridische woordenboeken); Ralph J.B. Anderson, *Anglo-Scandinavian law dictionary of legal terms used in professional and commercial practice*, Oslo etc. 1977 (waarin na de Engelse uitgangstermen telkens wordt aangegeven of het Noorse, Zweedse, resp. Deense rechtstelsel directe, resp. partiële equivalenten kent, of zulke equivalenten mist. De uitgangstermen worden steeds beschreven, dikwijls onder verwijzing naar literatuur, waarna hetzelfde wordt gedaan voor de Scandinavische rechtstelsels); G. Hesseling, *Juridisch woordenboek Nederlands-Frans* (waarin de uitgangstermen en vertaalsuggesties telkens uitvoerig in context worden weergegeven; men lette er echter op, dat dit woordenboek ruim voor de inwerking-treding van het nieuwe Burgerlijk Wetboek is voorbereid) en M.C. Oosterveld-Egas Reparaz en J.B. Vuyk-Bosdriesz (red.), *Juridisch Woordenboek Nederlands-Spaans/Diccionario Jurídico Neerlandés-Español*, Maklu Uitgevers, Antwerpen/T.M.C. Asser Instituut, 's Gravenhage 1990 (waarin op wetenschappelijk uiterst verantwoorde wijze vertaalsuggesties Nederlands-Spaans worden gedaan; het woordenboek bevat echter tevens een woordenlijst Spaans-Nederlands. Dit woordenboek houdt bovendien rekening met de terminologie van het nieuw Burgerlijk Wetboek). Indien ik alle bestaande meertalige juridische woordenboeken overzie en een werk voor "een eerste prijs" in aanmerking zou willen brengen, dan is het het laatstvermelde Nederlands-Spaanse woordenboek.¹⁴

Dat het ook anders kan, blijkt echter uit vele andere juridische woordenboeken en woordenlijsten die er op de markt zijn. Het moge zo zijn dat ook achter die woordenboeken veel werk schuil gaat. Wetenschappelijke allure missen de meeste werken evenwel. Laat mij een voorbeeld geven van een woordenboek, dat voor de poedelprijs in aanmerking komt. Er bestaat een meertalig woordenboekje, waarin ondermeer Nederlandse juridische begrippen in drie verschillende andere talen (Engels, Frans en Duits) worden vertaald¹⁵. Een bepaalde zin uit het voorwoord verbaasde mij in bijzondere mate: "De aandacht wordt erop gevestigd dat deze woordenlijst niet meer beoogt dan vertalingen te geven; verschillen tussen rechtsbegrippen worden in deze woordenlijst niet aangegeven." Reeds uit deze zin blijkt m.i., dat de samenstellers van dat woordenboekje geen goed beeld hadden van het vertalen van juridische terminologie. De belangrijkste moeilijkheid bij het vertalen van juridische termen zit hem juist in het feit, dat rechtssystemen en daarvoor ook de door die systemen benutte begrippen van elkaar verschillen. Zonder inzicht in de verschillen en overeenkomsten tussen de desbetreffende rechtssystemen kan een dergelijke beslissing niet worden genomen en derhalve geen vertaling worden gesuggereerd. Soms zal na rechtsvergelijking blijken, dat de vertaling uit een acceptabel equivalent kan bestaan. Vanwege de dikwijls beperkte of zelfs afwezige equivalentie zal het woordenboek echter vaak verschillen in rechtssystemen zichtbaar moeten maken om zo omschrijvingen of neologismen te introduceren. De meertalige vaktermenlijst, waarop ik zoeven doelde, doet zulks niet. De ergste fout, die deze meertalige woordenlijst maakt, is echter het feit, dat de vertaalsuggesties kennelijk per computer zijn omgedraaid¹⁶. Het maakt die publicatie voor ongeïnde gebruikers al naar gelang de omstandigheden nutteloos tot gevaarlijk.

5. Tenslotte

Het is boven gebleken, dat het vertalen van

juridische informatie niet eenvoudig is. Bovendien ontbreken dikwijls goede juridische woordenboeken. Gelukkig neemt de kwaliteit van woordenboeken recentelijk duidelijk toe. In de verhouding Nederlands-Duits en Nederlands-Engels bestaan uitsluitend heel matige woordenlijsten.

Goede vertaalsuggesties kunnen echter uit een aantal nieuwe publicaties gehaald worden, die hier niet onvermeld mogen blijven. In de eerste plaats zij gewezen op G.R. Weyers, *Praktisch Juridisch Duits*, Alphen aan den Rijn 1992 en L.A. Westbroek-van Ommeren, *Praktisch Juridisch Frans*, Alphen aan den Rijn 1992. Beide publicaties zijn uitermate nuttig voor Nederlandse rechtenstudenten, die in Duitsland, respectievelijk Frankrijk gaan studeren. In 1993 zal een derde deel "Praktisch Juridisch Engels" verschijnen (van de hand van J.J.G. Rinkes en S.Wall). Handig in de bagage van de internationale juridische reiziger is ook het op initiatief van de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking tot stand gekomen boekje "Nederlandse rechtsbe-
grippen vertaald. Frans-Engels-Duits". (K.

Boele-Woelki/F.J.A. van der Velden red.) ('s Gravenhage 1992). De vertaalsuggesties in dit boekje zijn inspirerend. Nagelaten is echter aan te geven, welke vertaalsuggesties in de doeltaal neologismen zijn; voorts ontbreekt de contexten van bronterm en vertaalsuggestie. Wel is echter lang nagedacht over en door vele specialisten gediscussieerd over de te formuleren doeltaalterm.

Het is allerminst de bedoeling iemand door dit opstel te ontmoedigen om in het buitenland rechten te gaan studeren en zich daardoor te confronteren met de moeilijkheid van het vertalen van juridische informatie. Dit opstel wil uitsluitend waarschuwen: een gewaarschuwd mens, geldt immers voor twee, zo luidt een oud spreekwoord¹⁷. Herinnerd zij tenslotte ook aan een ander gezegde: de soep wordt niet zo heet gegeten als hij wordt opgediend. Ook voor de praktijk van de grensoverschrijdend werkzame jurist gaat zulks op. Ook lauwe soep smaakt soms nog heel redelijk.

Met dank aan Jona Israël en ELSA-Maastricht (red.)

1. Prof. mr. G.R. de Groot is hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Limburg

2. Zie de opstellen gepubliceerd in J. Balkema/G.R. de Groot (ed.), *Recht en Vertalen*, Deventer 1987 en in G.R. de Groot (ed.), *Recht en Vertalen II*, Deventer 1993. Vergelijk tevens de in beide boeken opgenomen bibliografieën.

3. In dit opstel wordt het begrip "vertalen" steeds in een bijzonder ruime betekenis gebruikt. Van vertalen is niet slechts sprake als een juridische tekst min of meer letterlijk in een andere taal moet worden weergegeven, maar telkens wanneer over de inhoud van een rechtssysteem wordt gesproken en geschreven in een taal, die niet is (een van) de rechtstaal (resp.-talen) van dat rechtssysteem.

4. Dit is zelfs binnin het Koninkrijk der Nederlanden het geval. Het Koninkrijk in Europa, de Nederlandse Antillen en Aruba hebben in beginsel onafhankelijke rechtssystemen. Ook de rechtsterminologie is derhalve per land van het Koninkrijk autonoom. Mede door het concordantiebeginsel van art. 39 Statuut voor het Koninkrijk zijn de verschillen tussen de rechtstelsels van de drie landen relatief gering, zodat het aantal terminologische moeilijkheden echter beperkt is.

5. Vergelijk bijvoorbeeld de zestalige terminologielijsten, die door het Europees parlement, directoraat vertalingen en terminologie zijn gepubliceerd betreffende de Juridische Terminologie van de Europese Gemeenschappen (november 1976, PE 42.622) en betreffende de Terminologie van de Rechten van de Mens (mei 1976, PE 43.330).

6. Zie G.R. de Groot, in: *Recht en vertalen II*, Deventer 1993.

7. Dat wil zeggen de taal waaruit moet worden vertaald.

8. Dat wil zeggen de taal waarin moet worden vertaald.
9. Dat wil zeggen een rechtssysteem, waarin de taal waaruit moet worden vertaald, de rechtstaal of een der rechtstalen is.
10. Dat wil zeggen een rechtssysteem, waarin de taal waarin moet worden vertaald, de rechtstaal of een der rechtstalen is.
11. Vergelijk Isaac Kisch, *Droit comparé et terminologie juridique*, in: Mario Rotondi, *Inchieste di diritto comparato*, Padova/New York 1973, 407-423; ook afgedrukt in: G. Fritschy (ed.), *Vertalen vertolkt*, Amsterdam 1976, 124-139.
12. Peter W. Schroth, *Legal translation*, *American Journal of Comparative Law* 1986 (suppl.), 47-65 (met name 57 en 58).
13. Zie G.R. de Groot, in: J.P. Balkema/G.R. de Groot, *Recht en vertalen*, Deventer 1987, 130.
14. M.A.A. van Capelle/H.G. Punt, *Internationale Vaktermenlijst voor juristen, fiscalisten, accountants, bankwezen, handel en industrie*, Arnhem, 1989.
15. M.A.A. van Capelle/H.G. Punt, *Internationale vaktermenlijst voor juristen, fiscalisten, accountants, bankwezen, handel en industrie*, Arnhem 1989.
16. Een voorbeeld: als vertaling van de Nederlandse term "fiduciare eigendom" vinden we als Duitse vertaling "fiduziarische Eigentum". De gebruikelijke term in het Duitse rechtssysteem is "Sicherungseigentum". In de Duitse uitganglijst treffen we wel weer de term "fiduziarische Eigentum" aan, maar niet in Duitsland gebruikelijke termen als "Sicherungseigentum" of "Sicherungsübereignung". Een andere term, die in de Duitse uitganglijst ontbreekt, is "geschäftsfähig". Deze term kon ook niet voorkomen, want het Nederlandse equivalent voor dit begrip "handelingsbekwaam" is in het perspectief van de terminologie van het Duitse BGB foutief vertaald door "handlungsfähig". En die laatstgenoemde term komen we dan wel weer in de door "omdraaiing" geschapen Duitse uitganglijst tegen.
17. A propos vertalingen: spreekwoorden vertalen is ook niet eenvoudig. Onlangs verscheen echter een prima hulpmiddel: H.L. Cox (red.), *Spreekwoordenboek in zes talen (Nederlands/Frans/Duits/Engels/Spaans/Latijn)*, Utrecht/Antwerpen 1992. Het onderhavige spreekwoord wordt daarin als volgt in andere talen weergegeven: "Un homme averti en vaut deux./Ein gewarnter Mann steht für zwei; Wer gewarnt ist, kann es mit zweien aufnehmen./One good forewit is worth two afterwits; Forewarned is forearmed./Hombre prevenido vale por dos; Castillo apercebido, no es sorprendido./Praemonitus praemunitus.